

Pirkko Vekkel

Ismo Loivamaa

Sylvia Salonen
VIIMEINEN DIIVA

Elämäkerta

Minerva

SYLVI SALONEN
VIIMEINEN DIIVA

Pirkko Vekkeli
Ismo Loivamaa

Sylvia Salonen
VIIMEINEN DIIVA

Elämäkerta

Kiitos Suomen tietokirjailijat ry:lle sekä Taiteen edistämiskeskuksen kirjastoapurahalautakunnalle, jotka ovat tukeneet tämän kirjan valmistustyötä.

© Pirkko Vekkeli, Ismo Loivamaa ja Minerva Kustannus, 2022
Minerva Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
www.minervakustannus.fi

Kuvat: Sylvi Salosen henkilökohtainen arkisto; lisäksi Teatterimuseon arkisto s. 30, 47 (Savia) ja 116 (Reijo Hietanen); Vapriikin kuva-arkisto / E. M. Staf s. 41 ja 43; E. M. Staf s. 45, 53 ja 74 (Otavamedia); Veikko Lintinen (Otavamedia) s. 79; Jorma Blomqvist (Otavamedia) s. 97; Juhani Riekkola s. 69, 70, 76, 88, 92, 104 ja 220; Kuvapalvelu Erkki Kauppila s. 105; Timo Palm s. 132; A-lehdet / Seppo Louhi s. 178; Opte Oy s. 179; Paul Reinhardt s. 180; Eino Nieminen s. 185

Kuvaliitteen kuvat: Sylvi Salosen henkilökohtainen arkisto; lisäksi E. M. Staf s. 2; Juhani Riekkola s. 5 ylhäällä, s. 8 alhaalla oikealla, s. 10 ylhäällä ja s. 11 ylhäällä; Jussi Kangas s. 5 alhaalla vasemmalla; Jussi Pohjakallio (Otavamedia) s. 10 alhaalla; Jorma Blomqvist (Otavamedia) s. 11 ylhäällä ja s. 13; Yleisradion tiedotusosasto / Arja Lento s. 7 alhaalla; Janne Viitaniemi s. 9; Videokuvatalo Oy / Kalevi Keski-Korhonen s. 14 alhaalla; Teatterimuseon arkisto / Eino Nieminen / *Suuri diiva – Sarah Bernhardt* -käsiohjelmasta s. 16; Timo Palm s. 16 alhaalla

Etukannen kuva: Sylvi Salosen henkilökohtainen arkisto
Etukannen monogrammi: TTT:n *Kolme naista* -näytelmän käsiohjelmasta (1987)
Takakannen kuva: Teatterimuseon arkisto / Eino Nieminen
Esilehden kuva: Juhani Riekkola

Kustantaja pahoittelee, ettei kaikista kuvista ole ollut mahdollista selvittää niiden valokuvaajia eikä alkuperäisiä lähteitä.

Graafinen ulkoasu ja kansi: Taittopalvelu Yliveto Oy
ISBN 978-952-312-948-1
Painettu EU:ssa

Sisällys

Lukijalle	8
Teitä rakastaa joka helvetin olio tällä helvetin planeetalla	10
1 Pori – ja pari muutakin Suomen kolkkaa, 1920–1942	13
Ei erityisen siro tai sulokas, mutta niin tosissaan	14
Sodasta sotaan, operettiaarioiden voimin	20
2 Aika paljon isommat ympyrät – ja kasvun paikkoja, 1943–1949	29
Täältä tullaan, Manse	31
Iloluontoinen vuokralainen	35
3 Iso mies ja rohkea nainen – Salmelaisen koulu, 1949–1964	39
Tampereen teatterit – vierekkäinen parivaljakko	40
Legendaariseen TTT:hen	46
Sylvi ja Mika	49
Komedienne – ja nainen	51
Brechtiläisyyden ytimessä	56
Oikeamieliset	59
I love Paris	62
Tamperealaiset rakastavat omiaan	68
Kotini on linnani	75
Ystäviä ja tovereita	80

4	Teatterissa ja vapaalla, 1964–1973	85
	Uudenvuoden yö	86
	Spoon River antologia	91
	Ihana täti	95
	Voitosta voittoon	98
	Yhteistyötä parrasvalojen takana	107
	Uusia työtovereita	119
	Ykä	124
	Janhuska, Suomen suosituin teatterinainen	129
5	Koko kansan Sylvi eli television voima	135
	Heikki ja Kaija	136
	Tankki täyteen	141
6	Uusi luku elämässä – ja katkera paluu, 1973–1979	157
	Teatterikaupunkeja	158
	Katkera paluu	164
	Sylvi muuttaa Hämeenpuistoon	173
	Yksin ja yhdessä	182
	Itsekäs haaska	186
7	Matka jatkuu, 1980–1993	189
	Ystävän laulu	190
	Valkeat linnut	193
	Jokiooppera	197
	Sarah ensimmäinen suuri	199
	Makupalat tarjottimella	204
	Umpijäässä – <i>The Big Freeze</i>	207

8 Kaikki – tai ainakin suurin osa – rakastaa, 1993–2003	209
Ja katsomo oli loppuunmyyty	210
Tuliportaati	212
Liian pieni rooli	217
Koetettiin pitää vähän huolta	219
Sylvi Salonen vuodesta vuoteen	224
Henkilöhakemisto	239
Lähteet	245

Lukijalle

SYLVI SALONEN MUISTETAAN tv-sarjojen tähtenä, niin *Heikin ja Kaijan* vanhana Lahtiskana kuin *Tankki täyteen* -sarjan muhkeana ja tärkeilevänä Emilia Viléninä tai *Tuliportaitten* kovapintaisena liikenaisena. Mutta hyvin hänet muistetaan myös unohtumattomista teatteritöistään Tampereen Työväen Teatterissa. Sylvi on yksi kotiteatterinsa merkittävimmistä näyttelijöistä kautta aikojen.

Menestys näytelmäkirjallisuuden suurissa aatedraamoissa ja Shakespearen kuningatarrooleissa ei estänyt Sylviä arvostamasta myös tv-töitään. Hän oli hyvin tietoinen tv-roolien mukanaan tuomasta valtakunnallisesta tunnettavuudesta. Näyttelipä Sylvi sitten televisiossa tai teatterissa, hänen roolityönsä koskettivat. Hänen kansanmaisensa, kaikki nämä Lahtiskat ja Janhuskat, ovat jääneet ihmisten sydämiin.

Tarmo Mannin ja Ella Erosen tavoin myös Sylvi näytteli privaattielämässäänkin. Roolina oli suuri diiva. Toimittajat löysivät jo varhain suorapuheisen ja koreilunhaluisen tamperelaisnäyttelijättären. Hänestä tehtyjen haastattelujen määrä on poikkeuksellisen suuri, eikä Sylvi kitsastellut elämänsä esittelyssä. Lehtiartikkeleita lukiessa on välillä tuntunut, että toimittajat olivat Sylvin läheisimpiä uskotuja, vaikka hän heitä joskus jallittikin: väritteli, paisutteli, pohdiskeli tulevaisuuttaan ja kiukutteli menneestä. Jopa itkeskeli kohtaloaan teatterityön raatajana, joka jäi vaille perhettä ja lapsia.

Sylvin materialistiseen kunnianhimoon kiinnitti aikanaan huomiota jopa pelätty ja palvottu teatterinjohtaja Eino Salmelainen. Hän ei lakannut ihmettelemästä primadonnansa ehtymätöntä himoa kaikkeen kauniiseen ja näyttävään. Sylvin suuri kaupunkiasunto kasvoi lehtijuttujen myötä myyttisiin mittoihin ja Porin laitamilta

lähteneen työläiskodin kasvatin menestystarinasta tuli suomalaisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen nousun vertauskuva.

Sylvi Salonen on tässä kirjassa mukana intohimoineen ja ristiriitoinen, mutta emme ole pyrkineet teoreettisiin roolianalyyseihin emmekä liioin pikkupiirteiseen teatterihistoriaan. Kirjassa Sylvi Salosta muistelevat hänen pitkäaikaiset työtoverinsa, jotka saivat vuosikymmenten mittaan läheltä seurata niin tähden näyttämöälyä kuin sumeilemattomia heittojakin.

Sydämellinen kiitos kaikille haastatelluille!

Kiitos myös Tampereen Työväen Teatterin Sari Anderssonille ja Juhapekka Voutilaiselle avusta haastattelujen järjestämisessä.

Sylvi Saloseen ihmisenä meitä auttoi tutustumaan myös hänen sisarenpoikansa Jyrki Aaltonen, jolta saimme käyttöömmme Sylvin itsensä arkistoimia yksityiskuvia. Lämmin kiitos avusta!

Kiitämme myös Teatterimuseon tutkija Päivi Lainetta, joka auttoi meitä ystävällisesti suuren arkistomateriaalin äärellä sekä kustannuspäällikkö Maria Säänttiä tuesta ja kannustuksesta.

Pirkko Vekeli ja Ismo Loivamaa

Teitä rakastaa joka helvetin olio tällä helvetin planeetalla

”Aurinko, sillä on koko ajan meneillään pitkä tapahtuma. Se polttaa itseään tuhkaksi, tietää kuolevansa. Aurinko on minun sukulaiseni...”, Sylvi Salonen puhuu kuin itselleen.

Hän istuu haaveellisen näköisenä tummalla näyttämöllä puettuna dramaattisesti kimmeltävään mustaan. Sarah Bernhardt. Diivan oikujen mukaan tuskastuneena säntäilevä sihteeri Pitou eli Veijo Pasanen yrittää saada draama queeninsa välillä lepäämään, turhaan. Mies polkee jalkaa, kiukkuu ja imartele: ”Miss Bernhardt, te olette kaikkien ihailema, teitä rakastaa joka helvetin olio tällä helvetin planeetalla...” Mutta Sylvi-Sarah ei korvaansa lotkauta. Hän istuu odottamassa auringon nousua, vuoroin sättii sitä – ”tuota hutsua” – vuoroin kommentaa sihteeriaan arkistoimaan jonkin huomion P-kirjaimeen eli ”pitkitettyjä asiasta poikkeamisia” -osastoon. Ja lausuu kuin muinoin parrasvalojen säihkeessä:

”Me olemme lajimme viimeiset, Oscar Wilde! Viimeiset romanti-
kot. Viimeiset oman minän ja onnellisen itsekkyyden kirkkaat viirit.
Me elimme elämämme jokaisen hetken niin kuin itse halusimme. Me
kuolimme nuorina, missä iässä sitten kuolimmekin. Maailma ei ehkä
ollut parempi paikka, koska me olimme siellä. Mutta se oli väljempi
– kiinnostavampi – viattomampi...”

Esityksen taltiointi on kolmenkymmenen vuoden takaa, mutta
yhä se saa kylmät väreet kulkemaan selkäpiissä, kun sitä katsoo nau-
halta. Sylvi – La Sylvi, Tampereen suuri diiva – on Sarah Bernhardt.

Samassa hetkessä kevyt ja syvälinen, hauska ja traaginen. Hänen olemuksessaan itku ja nauru ovat yhtä. Hän on ”vanha lisko ja suloinen aurinko”.

Esityksen käsiohjelmassa Sarah Bernhardtia luonnehditaan vaistonäyttelijättäreksi, joka luotti omaan intuitioonsa enemmän kuin syviä merkityksiä etsiviin analyysihin. ”Hänen vaistostaan yhtenä esimerkkinä oli loistava ajoittamisen taju; hän sai hiljaisuuden puhumaan”, käsiohjelmassa painotetaan.

Puhe on näytelmän nimihenkilöstä, mutta voisi yhtä hyvin olla roolihenkilön esittäjästä. Joka sana sopii myös Sylvi Saloseen.

Pori – ja pari muutakin Suomen kolkkaa

1920–1942

Ei erityisen siro tai sulokas, mutta niin tosissaan

TYTTÖ ON LAIHA ja vähän kömpelö, mutta jotain hänessä on. Porin Teatterin johtajan Helge Raninin ja hänen vaimonsa Saaran katse terästyy. Näitä palkatta avustaviksi kuorolaisiksi ja tanssirivistöön pyrkijöitä riittää, teatteri on niin monen tyttölapsen unelma tässäkin kaupungissa. Mutta tämä. Ei mitenkään erityisen siro tai sulokas, pikemminkin vähän kolho. Mutta mikä tahto ja sitkeys!

Tyttö on raahannut mukanaan gramofonin ja äänilevyjä. Hän on ilmoittanut, ettei halua eikä tarvitse pianosäestäjää teatterin puolesta. Hän panee soimaan rahisevan kappaleen, laulaa mukana ja tanssii silmät säkenöiden. Hänestä näkee, että hän on tosissaan, ja lauluääntä hän hänellä on. Annetaan yrittää ja katsotaan sitten, Raninit päättävät.

Sylvi Salonen on neljätoistavuotias talouskoululainen. Nyt hänestä tulee myös Porin Teatterin vakituinen ilta-avustaja.

TOEJOEN KAUPUNGINOSA Porin keskustan pohjoispuolella on nykyään viihtyisä ja suosittu omakoti- ja rivitaloalue. Kuin Tampereen Pispala. Samaa maata on myös sen syntyhistoria 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun teollistuvassa Suomessa: työväki rakensi asumuksensa halvoille tonteille mahdollisimman lähelle työmaitaan sahoja,

konepajoja tai puuvillatehtaita, kuka milläkin konstein, ilman sen kummempaa asemakaavaa.

1920-luvulla Toejoki kuului vielä Ulvilaan. Se tunnettiin paikkakunnan kurjalana, jossa asuttiin ahtaasti puutteellisten hygieniao-
lojen ja viinamäen veikkojen melskauksen armoilla. Mutta Toejoella asusti köyhyyden rinnalla myös sitkeähenkinen yritteliäisyys, pyrki-
mys kohti parempaa.

Oli esimerkiksi räätälimestari Salosen ja hänen pumpulitehtaan tyttönä aloittaneen vaimonsa perhe. Lauri Salonen oli päässyt räätälinoppiin 12-vuotiaana ja kehittynyt niin hyväksi ammattimieheksi, että hänen asiakkainaan kävivät jopa Porin herrat. Ennen pitkää räätäli Salonen omisti kolme taloa Toejoella.

Äiti Ida Salonen rakasti laulamista. Ja kun nyt oltiin vähän parempaa väkeä Toejoella, lapset puettiin sievästi ja ohjattiin harrastamaan. Tyttäriä oli alun perin kolme, mutta nuorin sisaruksista kuoli kahdeksanvuotiaana sikotaudin jälkitautiin. Keskimmäisen siskon nimi oli Sisko, ja vanhin tunsu nimen Sylvi.

Kun Sylvi Inkeri syntyi maanantaina ensimmäinen maaliskuuta 1920, Toejoen päällystämättömät tiet olivat vielä kuurassa ja nuori itsenäinen Suomi sisällissodan jäljiltä kylmässä kohmeessa. Mutta kevättä kohti mentiin! Ensimmäisen maailmansodan raskas muisto alkoi haaleta kaikkialla, Kansainliitto kokoontui ensimmäisen kerran, ja Suomi oli mukana yhtenä sen jäsenenä. Tasavallan ensimmäinen presidentti K. J. Ståhlberg teki kaikkensa eheyttääkseen kahtia revenneen kansan.

Talouden elpyminen elvytti myös huvia. Elämästä haluttiin taas nauttia.

Teatteri kuului jo Sylvin lapsuuteen, toisin kuin useimpien muiden Toejoen lasten. Hän sai käydä sydämensä kyllyydestä katsomassa operetteja ja hupailuja perheensä kanssa. Luonnollisesti se johti myös teatterileikkeihin. Oikeassa teatterissa lumonneiden sametti-
verhojen, pehmeiden penkkien ja puuterinsulokkaiden pukujen

paikan saivat täyttää isän verstaalle tai lihakauppias Viljasen suuliin rakennettu näyttämö ja äidin vaatekaapista lainatut vaatteet. Ja Sylvi lauloi, lauloi niin että kuului.

Oppikoulu jäi kolmanteen luokkaan, kun Sylvi siirtyi ammattikoulun talouslinjalle, mutta laulamisen palo ja näyttämön lumo eivät hellittäneet. Hän kuuli, että Porin Teatteri etsi palkattomia avustajia joukkokohtauksiin, laulamaan ja tanssimaan. Sinne oli päästävä! Talouskoulun johtajatar antoi luvan pyrkiä sillä ehdolla, että tyttö hoitaisi koulunkäynnin kunnolla, vaikka illat kulusivatkin näyttämöhuuruissa.

KYLLÄ, KYLLÄ! KAIKKI HOITUU. Sylvin aloittaessa näyttämötyönsä maailma, Suomi mukaan lukien, oli päässyt hyvään taloudelliseen elpymisen vauhtiin. 1930-luvun puolivälissä Porin Teatterissa Raatihuoneen kupeessa kävi iloinen vilske, kun ihmiset nauttivat operettien taikamaailmasta.

Kuorotyttö Sylvi Salonen nautti omalla puolellaan parrasvaloja. Talouskoulu – niin hyvä oppilas kuin Sylvi olikin – alkoi tuntua arkisessa aherruksessaan vieraalta. Todelta tuntui vain teatteri, sen vanhojen näyttämököysien ja lavasteiden tuoksu, lattian kopina tanssikenkien alla, plyymien tuulahdukset tanssityttöjen poskilla ja pukujen keinosilkin hyväily nuorella vartalolla.

Sylvi oli kuitenkin kovin nuori, ja kerran – yhden ainoan kerran, on Sylvi vakuuttanut jälkeensä – hän ajatteli, ettei kai se nyt niin tarkkaa ole, jos yksi tanssityttö kerran puuttuu. Hän oli hipsimässä luistinradalle muiden nuorten seuraan, kun sattumalta vastaan kävellyt isä Salonen kysyi tiukasti, minne likka on matkalla. ”Paanal-le”, vastasi Sylvi rehellisesti. Vaikka räätäli Salonen käyttikin joskus alkoholia yli kohtuuden, hänellä oli tiukka työmoraali ja samaa hän edellytti myös jälkikasvultaan. Viisitoistavuotias Sylvi sai selkäänsä.

Kun kaksivuotinen talouskoulu loppui, valinnan mahdollisuutta ei enää ollut, vaikka johtajatar oli jo pedannut muutamalle

Sylvi Salonen (1920–2003) on ollut yksi Suomen rakastetuimmista näyttelijättäristä, teatterineuvos ja viimeinen oikea diiva – kun sanalla tarkoitetaan suuren luokan näyttelijää, joka ottaa yleisönsä vaivatta roolissa kuin roolissa.

On sanottu, että hän oli älykkäämpi – tai ainakin viisaampi – näyttämöllä kuin yksityiselämässä. Tämä kirja kertoo, mitä sillä tarkoitetaan.

Sylvistä riittää herkullisia anekdootteja. Hauskasti ja vetävästi kirjoitettu kirja seuraa Sylvin tarinaa porilaisesta talouskoululaisesta aina juhlituksi ja palkituksi Tampereen työväenteatterin tähdeksi.

Koko kansan Sylvin hänestä teki kuitenkin televisio. Hänet muistetaan mm. *Heikin ja Kaijan* Lahtiskana ja *Tankki täyteen* -sarjan Emmi Viléninä.

Sylvi Salonen ei koskaan avioitunut, mutta se ei tarkoita, että hänen ympäriltään olisi puuttunut miehiä tai rakkautta. Läheisiin ystäviin kuuluivat muun muassa Urho Kekkonen ja Mika Waltari.

Runsaasti kuvitetussa kirjassa muistojaan Sylvistä kertovat hänet läheisesti tunteneet työtoverit ja ystävät Eila Roineesta Ilmari Saarelaiseen, Neil Hardwickista Kurt ja Eppu Nuotioon.

Toimittaja ja tietokirjailija **Pirkko Vekkeli** on julkaissut aiemmin useita henkilökuva- ja elämäkertateoksia, mm. *Marja Suna, suomalainen muotoilija*, *Liisa Lipsanen – bisneslady*, *Raili Hulkkonen, kauneuden suurlähettiläs* sekä *Kristiina Halkola – jos rakastat*.

Ismo Loivamaa on helsinkiläinen toimittaja ja tietokirjailija, joka on julkaissut lukuisia lasten- ja nuortenkirjallisuutta käsitteleviä teoksia ja antologioita sekä kirjoja mm. iskelmämusiikista.

Yhdessä Pirkko Vekkeli ja Ismo Loivamaa ovat kirjoittaneet teokset *Unohtumaton Ansa Ikonen*, *Lumoava Eeva-Kaarina Volanen* sekä *Åke ja minä*.

minerva

ISBN 978-952-312-948-1

99.1

www.minervakustannus.fi